

INNOVATION TRIGGERED BY THE CONSUMER: ABILITY TO ATTRACT RETAILERS

Fedulova L. I.

In the film reveals the essence of the theoretical and methodological basis of the concept of consumer innovation and evolution of their formation. The features of consumer innovation in the service sector. Substantiated the possibility of attracting retailers to implement the concept of innovation initiated by consumers in terms of Ukraine in the implementation of innovative models of development and the formation of the network economy.

Key words: *services sector, consumer innovation, trading networks.*

УДК 339.9

ФОРМУВАННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ БАЗИ ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

*Г. Ю. Дарнопих, кандидат економічних наук, доцент
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Розглянуто проблеми формування нематеріальної економіки як сучасної бази людського розвитку в умовах глобалізації. Відстежено й зазначено головні закономірності цього процесу. Визначено нові риси нематеріальної економіки, набуті під впливом глобалізаційних чинників. Охарактеризовано суперечливий вплив процесу глобалізації на розбудову основ постіндустріального суспільства.

Ключові слова: *людський розвиток, нематеріальна економіка, економіка знань, інформаційна економіка, постіндустріальне суспільство, глобалізація.*

Постановка проблеми. Актуальною проблемою сьогодення є формування системного наукового уявлення щодо специфіки, тенденцій і закономірностей розвитку сучасної економіки знань, відмінною рисою якої є випереджаючий розвиток нематеріальної сфери й нематеріального середовища господарської діяльності. Аналіз впливу глобалізаційних чинників на нематеріальну економіку набуває особливої важливості з точки зору побудови ефективного механізму управління інтелектуальним капіталом як суспільства в цілому, так і окремої організації.

Курс на інноваційний розвиток національних економік на основі впровадження відкритих інновацій, перспективних розробок сучасних технологічних укладів, які мають соціальну спрямованість, є пріоритетним серед стратегічних напрямів подолання останньої фінансово-економічної світової кризи.

Поширення продукції нематеріальної економіки на світових ринках у сучасних умовах значною мірою визначає конкурентоспроможність національної економіки, і тому об'єктивно вимагає створення дієвого системного механізму державної підтримки інноваційної діяльності у невиробничій сфері на фундаментальній науковій основі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз методологічних засад дослідження інституту нематеріальної економіки, факторів її формування в просторі і часі, впливу глобалізаційних чинників на її розвиток є предметом дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. Серед них можна виділити Н. Апатову, О. Білоруса, Н. Васильєву, В. Гейця, Р. Грінберга, А. Гриценка, А. Даниленка, В. Іноземцева, А. Колота, Д. Лук'яненка, Б. Малицького, В. Тарасевича, О. Урсула, Л. Федулову, О. Чубукову, І. Шовкуна та ін.

Формулювання цілей. Метою статті є аналіз реального стану формування нематеріальної бази людського розвитку, дослідження впливу різноманітних глобалізаційних чинників на становлення нематеріальної економіки як сучасної основи постіндустріального суспільства, узагальнення закономірностей і проблем цієї сфери, пошук шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Людський розвиток розглядається передусім як система відносин, якими відзначається процес постійного зростання можливостей особистості за умов оптимального економічного забезпечення зростаючих потреб життєдіяльності [1, с. 4]. Такий розвиток є метою сучасного суспільства, у якому відбувається перехід до нового (постіндустріального, неоіндустріального) типу економічного зростання з новими характерними рисами:

- переважним розвитком сфери виробництва духовних цінностей та послуг порівняно зі сферою виробництва товарів;

- переходом від капіталомісткого до переважно наукомісткого типу економічного зростання;

- упровадженням новітніх технологій, інноваційних процесів, продуктів, засобів, форм управління;

- розвитком здібностей людей, освіти, науки, охорони здоров'я як важливої форми накопичення, що супроводжується різким зростанням інвестицій у виробництво знань, інтелектуального капіталу. Наукові знання стають реальним ресурсом, фактором і джерелом розвитку економіки;

- пануванням безвідходної, ефективної економіки, яка всебічно використовує новітні технології переробки вторинної сировини;
- зростанням експорту патентів, продукції знань, творчості в обмін на товари матеріальної, індустріальної економіки;
- удосконаленням структури ВВП, ВВП, НД і НБ у напрямі виробництва товарів і послуг, які спроможні забезпечити досягнення «чистого економічного добробуту», тобто зростання життєвого рівня населення, їх вільного часу, збереження довкілля;
- відтворенням природних ресурсів, їх ефективним використанням [2, с. 23–24].

Необхідність прискорення такого переходу актуалізується в сучасних умовах новими викликами, які раніше не спостерігалися в історії людства. Представники різних наук все більше схиляються до думки, що світові глобалізаційні процеси протягом принаймні найближчих десятиліть будуть відбуватися в умовах системної цивілізаційної кризи, що пов'язана з вичерпанням можливостей розвитку, орієнтованого на зростання матеріального споживання. Це означає появу систематичних різноманітних проявів фінансових дисбалансів, економічних рецесій, економічну неієздатність держав і наддержавних утворень. До того ж вчені-економісти звертають увагу на кризогенну роль так званої «технологічної паузи», коли V технологічний уклад уже досяг фази насичення свого життєвого циклу і його продукція вже не є такою прибутковою, як у фазі зростання; технології ж VI укладу ще не є такими прибутковими, і тому вони надзвичайно ризиковані для бізнесу [3, с. 7].

У таких умовах поступово відбувається процес розбудови нової економіки, рушійною силою якої є інновації, а джерелом і ресурсом суспільного розвитку, збільшення національного багатства — знання, освіта, професіоналізм, наука. Як система господарювання це нематеріальна економіка — виробництво нематеріальних продуктів та послуг, що спирається на нематеріальні ресурси — знання та інформацію. Вона набуває власних специфічних ознак, а саме:

- джерелом багатства суспільства стають знання, інтелект;
- прискорення темпів створення, накопичення і використання знань, що, зокрема, виражається у розширенні системи освіти й обсягу наукових досліджень;
- новий тип конкурентоспроможності, що базується на використанні переваг лідерства у певних сегментах і володінні певними елементами інтелектуального капіталу;
- зростання у складі виготовленої продукції частки вартості, доданої за рахунок інтелектуальної складової;
- зміна характеру людської праці на користь творчої й інтелектуальної діяльності;

– мережевий характер продуктів нематеріальної економіки, підприємництва та всієї структури;

– виникнення нових суперечностей у соціальній структурі: з одного боку, необхідність збільшувати обсяги людського капіталу спонукає приділяти велику увагу можливостям доступу кожного індивіда до знань, а з другого — неможливість усереднення прибутку на людський капітал призводить до появи нової форми соціальної нерівності, робить нерівним доступ до суспільних благ [4, с. 225–226].

Економіці знань притаманні дискретність знань як продукту та їх доступність для кожної фізичної і юридичної особи; інформаційна природа продукту; формування у більшості працівників специфічної економічної поведінки, яка спонукає до безперервного підвищення здібностей і кваліфікації. В ієрархії трудових відносин перше місце поступово посідає інтелектуальна і творча праця, яка змінює і робітників, і менеджерів, і власників великого і малого бізнесу. Працівники створюють інтелектуальний продукт, примножують інтелектуальний капітал. Для них безперервний процес освіти, підвищення кваліфікації, інтенсивне відтворення знань, ідей, умінь, раціональних пропозицій, схильність до новаторства стають жорсткою необхідністю, умовою їх зайнятості та затребуваності на ринку праці. Капітал компаній все більше починає складатися з «невідчутних активів» (знання, бренд, людський капітал тощо). Змінюється система методів ведення бізнесу та побудови компаній: від виділення та стандартизації бізнес-процесів до реінжинірингу і стратегічного менеджменту та менеджменту самонавчальних систем. Найефективнішими є витрати на придбання та виробництво знань, розвиток здатності до їх використання, відтворення і передавання.

Менеджери приймають рішення в умовах швидкої мінливості внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства, тому управління розвитком на швидкозростаючих ринках висувається на перший план. Поширюється демократична структура менеджменту та висока маркетингова культура, де саме клієнт виступає головною дійовою особою. Впроваджуються маркетингові технології на основі Інтернету, які забезпечують відчутне зростання валового доходу. У підприємців, особливо малого і середнього бізнесу, підвищується інтерес до захисту прав інтелектуальної власності та створення умов для інтелектуальної праці. Постійні еволюційні та трансформаційні зміни потребують гнучкості, мобільності, адаптивності до нових умов існування. Останні тридцять років, коли виникло 90 % усіх сучасних інновацій, демонструють загострення конкуренції та швидкість морального старіння технологій, професій, ринків, продуктів. Інноваційний процес перетворюється не тільки на достатній, але й на необхідний (критичний) елемент успіху компанії.

Крім прискорення постіндустріального, інформаційного розвитку формування нематеріальної економіки пов'язують із глобалізацією економічних та соціальних інститутів. Під впливом міжнародного науково-технічного співробітництва, лібералізації міжнародного руху капіталів і міграції робочої сили, відтоку умів від застарілих до передових економік, частка в них людського капіталу (у загальному обсязі капіталу) прогресивно зростає. Якщо подібне зростання дорівнювало у XVIII ст. — 10 %, у XIX ст. — 33 %, у другій половині XX ст. — до 57 %, то у теперішній час — майже 70 %. Глобалізаційні й інтеграційні чинники активно впливають на посилення гуманізації та соціалізації економіки і суспільства у світі загалом. За оцінюваннями Світового банку фізичний капітал у сучасній світовій економіці формує 16 % загального обсягу національного багатства, природний — 20 %, а людський — 64 % [4, с. 318].

У нематеріальній економіці традиційні чинники виробництва відходять на другий план. У постіндустріальних країнах спостерігається випереджальне зростання обсягу інвестицій у галузі освіти і науки порівняно з інвестиціями в основні фонди. Держава не стільки посилює свій прес на економіку, скільки розширює і поліпшує зміст соціально спрямованих функцій, унаслідок чого бюджетні витрати на їх виконання у 3–4 рази перевищують витрати на виконання традиційних функцій. У багатьох розвинених країнах уже створено національні інноваційні системи, наразі таке завдання стоїть перед Україною. Економіка знань має перетворитися на національну ідею, яка об'єднає усіх громадян країни з метою сталого економічного зростання, гідного позиціонування на світовій арені, дійсного забезпечення сучасних стандартів добробуту населення.

В останні десятиріччя дослідники визначили глобальну тенденцію до поступової трансформації постіндустріальних економік у високотехнологічні економічні системи, у яких ключовими факторами розвитку є інформаційні й наукові послуги. Ця тенденція зумовлює зміни у структурі капіталу й характері трудових відносин у сфері послуг. У XXI ст. найбільш виразно вона простежується у формуванні нової системи міжнародного поділу праці, за якої у розвинених країнах концентруються вже не просто різноманітні галузі сфери послуг (що було характерно для другої половини XX ст.), а її найпередовіші сектори — наука, освіта, інформаційні послуги, охорона здоров'я [5, с. 49]. Ця тенденція збереглася навіть в умовах світової фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр.

Розширення сфери застосування елементів нематеріальної економіки відбувається у тісному зв'язку з розвитком процесів комп'ютеризації та інформатизації різних галузей виробничої і невиробничої сфери. Тим самим підвищується значення швидко зростаючого інформаційного сектору, а особли-

во — такої його функції, як інформаційне обслуговування корпорацій, малого бізнесу та адміністративних органів, зокрема, створення локальних комп'ютерних мереж, їх програмне забезпечення, консультації on-line та інші види послуг. Експерти вважають, що саме така діяльність є перспективною для розвитку сфери послуг в умовах глобалізації [5–7].

Фахівці зазначають, що завдяки застосуванню інформаційно-комп'ютерних технологій поступово зникають межі між окремими галузями і сферами людської діяльності. Нові види Інтернет-послуг динамічно увійшли в усі сфери бізнесу, торгівлі, фінансів, дистанційної освіти, державного управління, ЗМІ. Від упровадження інформаційних технологій істотно виграли такі галузі послуг, як логістика, туризм, банківська сфера. Ці технології прискорюють глобальний обмін ідеями, а також створюють сприятливі умови для динамічного розвитку нових галузей науки [5, с. 50].

Ще однією новою тенденцією є зростання міжнародної торгівлі різними видами послуг. В експорті США торгівля послугами займає 30 %, а частка США у світовому експорті послуг складає 20 % (переважно транспортні, фінансові, комп'ютерні, інформаційні, бізнес-послуги). Загальний обсяг експорту послуг з країн ЄС становить близько 40 % світового експорту послуг. Це здебільшого транспортні, фінансові, страхові, туристичні послуги [5, с. 50]. Щорічно на третину зростає торгівля комп'ютерними, інформаційними, бухгалтерськими, інженерними, освітніми та науковими послугами. І в загальній структурі світової торгівлі експорт послуг зростає випереджаючими темпами (насамперед, високотехнологічних і наукомістких їх категорій). У США з 1995 по 2005 р. обсяг таких видів послуг в експорті зріс на 143 %, тоді як інших категорій — тільки на 44 % [5, с. 51].

Ці показники втілюються в реальні здобутки. Так, наприклад, США залишаються одним із світових промислових лідерів і в той же час утверджуються у ролі постачальника сучасних послуг у міжнародному поділі праці. Причому високоефективна сфера послуг не замінює галузі матеріального виробництва, а ефективно доповнює їх і таким чином підвищує конкурентоспроможність країни на міжнародних ринках.

Зазначені глобальні тенденції не оминули й Україну. У структурі зовнішньої торгівлі наукомісткі послуги складають 35 % (7 млрд дол.) від загального обсягу торгівлі послугами, у тому числі 30 % — у сукупному експорті послуг і 50 % — в імпорті. На світовому ринку Україна виступає нетто-експортером високотехнологічних послуг і має понад 1 млрд дол. додатного сальдо платіжного балансу. Значний внутрішній попит на високотехнологічні послуги забезпечує реалізацію більшої їх частини на ринку країни, і тому вартісний обсяг їх експорту є відносно невеликим — 0,3 % ВВП [5, с. 54].

Структура цього виду експорту представлена переважно ринковими послугами (56 %). Значно менша частка високотехнологічних послуг вищого рівня наукомісткості — 28 %. Суттєво зменшується останніми роками частка фінансових послуг (з 18 % у 2008 р. до 10 % у 2011 р.). Слабко представлені інші наукомісткі послуги (до 6 %), хоча в Україні є значний потенціал для розширення подібних послуг у сферах НДДКР, освіти, медицини, лікувально-курортної інфраструктури, культурно-спортивної рекреації тощо. В українському імпорті високотехнологічних послуг переважне місце займають два їх види — ринкові (41 %) та фінансові (36 %) [5, с. 54–55].

Зростання обсягів світової торгівлі науково-технічними послугами в умовах глобалізації сприяє розширенню міжнародного науково-технічного співробітництва (МНТС) організацій і підприємств, розташованих у різних країнах. Утворюються і зміцнюються сучасні напрями МНТС:

- створення координаційних міжнародних програм, спільних науково-технічних досліджень;
- міжнародне ліцензування, обмін науково-технічними документами, патентами, ліцензіями;
- міжнародний інжиніринг;
- співробітництво у підготовці наукових та інженерно-технічних кадрів;
- проведення міжнародних науково-технічних конференцій, симпозіумів;
- створення та функціонування міжнародних науково-дослідних інститутів, організацій;
- розробка науково-технічних прогнозів.

Основними формами науково-технічного співробітництва є: координація наукових і технічних досліджень; спільне проведення досліджень; кооперація робіт у галузі наукових і технічних досліджень.

Окреслені тенденції ґрунтуються на одній спільній основі, що характеризує стан економіки, — підвищенні рівня її наукомісткості. В цьому плані зростають витрати на НДДКР, удосконалюються їх структура та кадрове забезпечення, підвищується ступінь комп'ютеризації та інформатизації наукової діяльності. Як свідчать дослідження компанії Battelle, світові валові витрати на НДДКР протягом 2012–2013 рр. зросли на 2,7 % (з 1517 млрд дол. за ПКС до 1558 млрд дол.), а у 2014 р. передбачається їх зростання порівняно з 2013 р. ще на 3,9 % (до 1618 млрд дол.). Порівняно з докризовим 2007 р. вони зросли у 2013 р. на 38,6 % [8].

Світовими лідерами за обсягом витрат на НДДКР є США, Китай та Японія. Їх сукупна питома вага у відповідному світовому показнику становить близько 56 %. Найвищими темпами протягом останніх років зростали інвестиції у цю сферу в Китаї. За 2000–2013 рр. темп їх зростання склав 147,5 %, тоді як у США — 127,5 %, Японії — 113,6 % [8].

Щодо українських валових інвестицій в інноваційну сферу (близько 3 млрд дол.), то вони за показником 2013 р. у 150 разів менше, ніж у США [9, с. 12]. Як наслідок, Україна невпинно втрачає свій інноваційний і науковий потенціал. У розрахунку на 10 тис. чол. економічно активного населення чисельність дослідників в Україні протягом 2005–2011 рр. зменшилася у 1,2 раза. За матеріалами Держстату України, на протигагу світовій тенденції в країні кількість установ, що здійснювали науково-технічну діяльність протягом 2005–2012 рр. постійно скорочувалася. У 2005 р. їх було 1510, а у 2012 р. — 1208 [9, с. 12]. Обсяг державного фінансування науково-технологічної сфери діяльності у 2011 р. становив 9,6 млрд грн, або 0,81 % ВВП (у 1990 р. цей показник становив 3,11 % ВВП, у 2006 р. — 1,07 % ВВП). Крім того, існує суттєвий розрив між темпами витрат на освіту, етапом продукування знань та їх використанням в економіці у зв'язку з уповільненням та недостатнім фінансуванням усіх стадій накопичення та використання знань в економіці. Так, законодавством України встановлено не менше 10 % ВВП витрат на освіту (фактично — 4–5,6 %); на НДДКР — 1,7 % ВВП (фактично — 1,2 %). На інноваційну діяльність за досвідом зарубіжних країн вони мають бути в 10 і більше разів вище, ніж на НДДКР, а фактичне співвідношення витрат між цими стадіями досягає лише 1:1,15. Зокрема, хронічним є недофінансування як освітньої, так і науково-технічної сфери економіки [10, с. 8–9]. Все це суттєво ускладнює перехід української економіки до інноваційної моделі розвитку. Крім того, звертаючи увагу на глобалізаційні тенденції і враховуючи взаємозв'язок між науковими дослідженнями й розробками з економічним зростанням, вчені вважають відношення до науки в українській державі цілком неадекватним. Адже за міжнародними оцінками одне робоче місце у сфері НДДКР забезпечує функціонування понад два робочих місця в інших сферах економіки. Зокрема, за оцінками Battelle, у 2014 р. валові витрати на наукові дослідження й розробки у розмірі 465 млрд дол. забезпечують у США 2,7 млн робочих місць у сфері НДДКР і додатково підтримують функціонування в інших секторах понад 6 млн робочих місць [8].

Глобалізаційні процеси зумовлюють кардинальні зміни в русійних силах економіки, під впливом яких значній трансформації піддаються форми, види зайнятості, а також зміст і характер праці:

- розвиваються нетрадиційні форми зайнятості та організації праці — дистанційна зайнятість, підрядна, позичальна праця тощо;
- змінюється загальна структура зайнятості (зменшується частка працівників, що виробляють масові матеріальні блага; натомість збільшується частка зайнятих наданням інформаційних, консультативних, інтелектуальних, інноваційних послуг);

– відбувається зрушення у професійній структурі персоналу — зростає частка працівників, що мають нові, знанне- та інтелектонасичені професії. Формується нова ознака нематеріальної економіки: утворення еліти — «золотих комірців», до яких відносять юристів, лікарів, аналітиків, консультантів, фінансистів, інженерів, комп'ютерних програмістів, професорів ВНЗ та ін. Вони утворюють домінуючий вид зайнятих, замінюючи «синіх» і «білих комірців», про що свідчить їх зростаюча частка у складі зайнятих;

– змінюється зміст праці. Зменшується частка стандартних, масових, стереотипних операцій. Підвищується роль інноваційної, творчої праці;

– зростає значущість фізичного і психічного здоров'я персоналу, його соціально-психологічних, морально-етичних якостей;

– здійснюється індивідуалізація економічно активної людини. В соціально-трудовій сфері спостерігається своєрідне просування по спіралі — від універсального працівника до вузькоспеціалізованого і далі до працівника, який володіє знаннями, компетенціями в суміжних галузях;

– змінюються складові управління персоналом (підбір, організація, мотивація, оцінка, контроль діяльності тощо) [11, с. 12].

У той же час формування елементів нематеріальної економіки під впливом глобалізаційних процесів породжує нові виклики і суперечності, серед яких такі, як надлишковість інформації для людини, збільшення невизначеності, невпевності та ризику, необхідність швидкого прийняття рішень у режимі on-line; продукування криз; засміченість каналів інформації матеріалами, зміст яких не регулюється; зростання комп'ютерної злочинності та її перетворення на один із найбільш поширених видів міжнародної злочинності та інші.

Окремо слід виділити значний розрив між традиційними й інформаційними секторами економіки, який продовжує збільшуватися. Такий феномен уже визнає світова громадськість. Це випливає з того, що економіка умовно поділена на дві частини: стару, де зростання продуктивності і прибутковості залишилося на стабільному рівні, і нову — де воно становить іноді 10 % на місяць. Під час попередніх технологічних революцій такої розбіжності не було. Спеціальне дослідження з цього приводу зробила американська аудиторсько-консалтингова компанія McKinsey. Вона дійшла висновку, що в економічній структурі розвиваються дві протилежні тенденції: питомі витрати на нову економіку зростають, але водночас із цим питома додана вартість її знижується. Інакше кажучи, обсяги виробництва в інформаційних технологіях, і, відповідно, витрати на них зростають, а можливості галузей, що їх виробляють, зменшуються. З аналізу динамічного міжгалузевого балансу економіки США, проведеного у цьому дослідженні, впливала кількісна оцінка диспропорції, що викликана невідповідністю потоків нової економіки на її вході та виході. Так, швидкість зростання інвестицій у нову економіку

перевищує темп зростання її частки у ВВП у 1,5 раза. Ці диспропорції викликають структурну перебудову американської економіки, що може призводити до тимчасового спаду ВВП.

Різноманітність моделей розвитку нематеріальної економіки свідчить про те, що її послуги мають стати загальними вже найближчим часом. Ця тенденція відіграє важливу роль під час визначення її майбутніх потенційних доходів. Однією з її основних складових є маркетингові технології на основі Інтернету, у разі впровадження яких реально забезпечується зростання доходів. Характерною рисою цих Інтернет-технологій є те, що їх впровадження потребує значних попередніх інвестицій, а окупуються вони лише великим обсягом проектів. При цьому зростання прибутків залежить від кількості продаж через експоненту — після досягнення масштабів окупності навіть невелике зростання продаж призводить до значного збільшення прибутку. У класичній промисловій економіці зростання обсягів продаж теж спричиняє, за рахунок зменшення витрат, зростання прибутку. Однак величину цього зростання навіть віддалено не можна порівняти із параметрами нематеріальної економіки.

Специфікою сучасного світового економічного розвитку є домінування фондового ринку, тому продукція нематеріальної економіки знаходить своїх споживачів переважно у фінансовому секторі. Могутній симбіоз фінансових та інформаційних технологій вивів ситуацію на новий рівень і прагне доходів, що створює матеріальна сфера. Зростання капіталізації суб'єктів нематеріальної економіки призвело до того, що деякі з них за своєю віртуальною вартістю перевищили таких гігантів старої економіки, як «Дженерал Моторз». При цьому реального прибутку немає, він побудований на потенційних маркетингових розрахунках, що передбачають стійке зростання протягом десятиліть. Тому будь-яке істотне уповільнення темпів зростання фондового ринку може спричинити великомасштабну кризу, яка триває останніми роками.

Поява і розвиток нематеріальної економіки висувують ряд теоретичних проблем економічної теорії, зумовлених особливостями інформаційних продуктів і технологій. Вчені ставлять під сумнів постулат нормативного індивідуалізму, згідно з яким будь-які потреби соціуму зводяться до переваг окремих індивідів. У зв'язку з цим суттєво змінюється зміст категорії «інтерес суспільства». Крім того, домінуючі в нематеріальній економіці продукти, проявляючи властивості суспільних благ, не узгоджуються із загальноекономічним принципом обмеженості ресурсів, а включення в економічний аналіз «необмежених» ресурсів створює труднощі в застосуванні інструментарію, що спирається на теорію граничної корисності, зокрема, у вирішенні звичайного ринкового завдання визначення цін та обсягу продукції.

Окремо постає проблема оцінки інтелектуального капіталу. Як відомо, результати творчої праці належать до благ, що мають соціальну корисність,

але наявність цієї соціальної компоненти не дістає належного відбиття у стандартних вартісних вимірниках продуктів творчої праці.

Глобалізаційні чинники через інтеграційні процеси активно впливають на посилення гуманізації та соціалізації економіки і суспільства. В економіках західних країн, які найуспішніше просуваються в напрямках нематеріальної економіки, за останню чверть століття істотно змінилася система державних пріоритетів. На перше місце висуваються цільові завдання, пов'язані із охороною здоров'я нації, збільшенням активної тривалості життя, розвитком науки, підвищенням рівня освіти, рівня і якості життя населення.

Висновки. Розглядаючи формування нематеріальної економіки в умовах глобалізації, дослідники виділяють насамперед такі її характерні риси:

– своїм становленням нематеріальна економіка зобов'язана появі нових продуктивних сил, які докорінно змінили матеріально-технічну базу виробництва, додавши до неї автоматизацію, інформаційний ресурс і комп'ютеризацію зі світовою системою Інтернет. Останній фактор сприяв появі загальних продуктивних сил, що створюються і використовуються тільки колективно. Якщо в індустріальній економіці пріоритет був у машин, і при цьому виникла проблема відчуження людини від результатів її праці, то в нематеріальній економіці високоінтелектуальна розумова праця повернула людину на чільні позиції стосовно засобів праці та зняла тим самим проблему відчуження [12, с. 60];

– використання інформаційних технологій у всіх сферах економіки і комп'ютерних мереж Інтернету є базою для створення сітьових підприємств і сітьового інтелекту. Інформаційні та сітьові технології сьогодні визначають новий технологічний спосіб виробництва;

– зміни у характері праці зумовлюють виникнення нових форм організаційно-економічних відносин. Зміні характеру праці сприяють також децентралізація і деурбанізація виробництва;

– в умовах нематеріальної економіки сама праця перестає бути економічним примусом, а суспільна організація виробництва зазнає значних змін;

– у нематеріальній економіці відбуваються структурні зміни на макро- і макрорівнях системи господарювання, а також глобалізація бізнесу;

– глобалізаційні чинники через інтеграційні процеси активно впливають на посилення гуманізації та соціалізації суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Томчук Н. В. Система соціально-економічного забезпечення людського розвитку в умовах трансформаційної економіки : автореф. дис.... канд. екон. наук : 08.00.01 / Н. В. Томчук ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. — К., 2009. — 22 с.

2. Безпека людського розвитку: економіко-теоретичний аналіз : монографія / за ред. Л. С. Шевченко. — Х. : Право, 2010. — 448 с.
3. Тарасевич В. М. Про орієнтири і напрями виходу з кризи / В. М. Тарасевич // Економіка України. — 2013. — № 9. — С. 4–17.
4. Нематеріальна економіка та управління формуванням і використанням інтелектуального капіталу : навч. посіб. / за ред. Л. С. Шевченко // Вісн. НУ «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Екон. теорія та право. — 2013. — № 3 (14). — С. 217–349.
5. Шовкун І. А. Високотехнологічні послуги у зовнішній торгівлі: світовий досвід та українські реалії / І. А. Шовкун // Економіка України. — 2013. — № 9. — С. 47–72.
6. Супян В. Б. США: уроки кризиса / В. Б. Супян // США — Канада. Экономика, политика, культура. — 2010. — № 8. — С. 3–18.
7. Давыдов А. Структурные изменения в американской экономике / А. Давыдов // Мировая экономика и международные отношения. — 2009. — № 11. — С. 35–47.
8. Global R & D funding forecast, 2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.battelle.org/docs/tpp/2014_global_rd_funding_forecast.pdf.
9. Головатюк В. Инновационное развитие украинской экономики: мировой контекст / В. Головатюк // Зеркало недели. — 2014. — 7 марта (№ 8).
10. Федулова Л. І. Напрями вдосконалення системи державного забезпечення інноваційної діяльності в Україні / Л. І. Федулова // Вісн. Нац. ун-ту «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Екон. теорія та право. — 2013. — № 1 (12). — С. 6–23.
11. Колот А. М. Інноваційна праця та інтелектуальний капітал у системі факторів формування економіки знань / А. М. Колот // Економічна теорія. — 2007. — № 2. — С. 3–13.
12. Патова Н. А. Методологічні основи дослідження інформаційної економіки / Н. А. Патова // Економіка України. — 2005. — № 7. — С. 58–64.

ФОРМИРОВАНИЕ НЕМАТЕРИАЛЬНОЙ БАЗЫ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Дарных Г. Ю.

Рассмотрены проблемы формирования нематериальной экономики как современной базы человеческого развития в условиях глобализации. Отслежены и обозначены главные закономерности данного процесса. Выявлены новые черты нематериальной экономики, приобретенные под влиянием глобализационных факторов. Охарактеризовано противоречивое воздействие процесса глобализации на создание основ постиндустриального общества.

Ключевые слова: человеческое развитие, нематериальная экономика, экономика знаний, информационная экономика, постиндустриальное общество, глобализация.

FORMATION OF IMMATERIAL BASIS OF HUMAN DEVELOPMENT UNDER GLOBALIZATION

Darnoprykh G. U.

This paper considers the problems of the formation of immaterial economy as a modern framework of human development in the context of globalization. The main trends of this process are tracked and identified. New features of the intangible economy which acquired under the influence of globalization factors are revealed. Contradictory effects of globalization on the creation of the principles of postindustrial society are characterized.

Key words: human development, immaterial economy, knowledge economy, information economy, post-industrial society, globalization.

УДК 330.341.1

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ПЕРЕДУМОВА СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

В. В. Короленко, кандидат економічних наук

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Викладено аналіз інноваційної діяльності як такої, що вдосконалює організацію виробництва, надання послуг, соціальної сфери. Використано статистичні матеріали 2011–2012 рр. по підприємствах Харківської області. Запропоновано напрями забезпечення створення та впровадження інновацій.

Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, фінансування інновацій, науково-технічні роботи.

Постановка проблеми. Важливість проведення інноваційної політики зумовлена сучасними темпами науково-технічного прогресу. Від якості та ступеня відповідності вимогам платоспроможного ринкового попиту залежить насамперед конкурентоздатність товарів та послуг, а через це — розвиток економіки країни в цілому. Прискорення оновлення виробничої бази, інфраструктури, соціальної сфери, накопичення, обміну, обробки інформації має